

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philosophical Sciences. Vol. 1 (99)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філософські науки. Вип. 1 (99)

ISSN: 2663-7650

УДК 008:004.77

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(99).2026.118-126

ДУХОВНІ ВИМІРИ ДІДЖІТАЛІЗАЦІЇ РЕЛІГІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЛЮДИНИ СЬОГОДЕННЯ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД

М. С. Мельничук*

У статті досліджено процес діджиталізації релігійного наповнення сучасної культури, розглядаються різноманітні проблеми, що виникають внаслідок її розвитку. Цифровізація релігійної культури – це процес модернізації релігійного життя людства, що характеризується впровадженням у неї цифрових технологій та переходом релігійної сфери в мережеве середовище. Процес діджиталізації релігійної свідомості є одним із факторів глобалізації. Проаналізовано проблему поширення цифрових технологій на релігійну сферу, розкриваючи як позитивні, так і негативні аспекти цього процесу. Впливаючи на суб'єктивний світ людини і вносячи до нього свої корективи, цифровізація призводить до фундаментальних змін у свідомості людства, що особливо помітно відбивається на культурі та релігії. Подано короткий огляд праць з досліджуваної теми, які належать як зарубіжним, так і вітчизняним авторам. Описано результати аналізу даних, отриманих за останні десятиліття, пояснюється актуальність проблематики, що вивчається. Розглянуто також проблему релігійної безпеки у світлі розвитку та тлумачення релігійних учень у віртуальному просторі, де послаблюються відмінності між профаним та сакральним. Виводяться три рівні проблеми процесів цифровізації релігійної свідомості: конкурентний, альтернативний та трансформаційний. Перший уособлює зіткнення традиційних та нетрадиційних релігійних навчань у мережевому середовищі. Другий засвідчує, як багато практик традиційних релігій змінюють свою форму, а іноді й зміст, переміщаючись в цифровий простір. Третій розкриває радикальні зміни у ключових релігійних постулатах, що формує принципово новий тип релігійності у кіберрелігії. Продемонстровано, як із впровадженням цифрових технологій, що мають гетерархічну модель функціонування, трансформується сприйняття релігії як інституту ієрархічної моделі. Внаслідок впливу розглянутих факторів на суспільне життя ключовою проблемою досліджуваної теми є релігійна безпека. Це питання розкривається відповідно до виокремлених рівнів проблеми цифровізації релігійної свідомості. Запропоновано можливі заходи щодо зміцнення безпеки релігійної свідомості в цифровому суспільстві, що динамічно розвивається.

Ключові слова: цифровізація, релігія, релігійна свідомість, цифровізація релігійної свідомості, цифрова релігія, кіберрелігія.

* Максим Мельничук / Maksym Melnychuk, кандидат філософських наук, доцент, (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна)
m.s.melnichuk@nuwm.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4299-968X

SPIRITUAL VIEWS OF DIGITALIZATION OF RELIGIOUS CULTURE OF PEOPLE TODAY: A CULTUROLOGICAL AND PHILOSOPHICAL VIEW

M. S. Melnychuk

The article examines the process of digitalization of the religious content of modern culture, considers various problems arising from its development. The digitalization of religious consciousness is the process of modernization of the religious life of humanity, characterized by the introduction of digital technologies into it and the transition of the religious sphere to a network environment. The process of digitalization of religious consciousness is one of the factors of globalization. The author reveals the problem of the spread of digital technologies to the religious sphere, noting the positive and negative sides of this phenomenon. Influencing the subjective world of man and making its own adjustments to it, digitalization leads to fundamental changes in the consciousness of mankind, which is especially noticeably reflected in culture and religion. The article provides a brief overview of works on the topic under study, which belong to both foreign and domestic authors. The results of the analysis of data obtained over the past decades are briefly described, the relevance of the issues under study is explained. The article also raises the topic of religious security in the light of the development and interpretation of religious teachings in the virtual space, where the distinctions between the profane and the sacred are weakened. Three levels of the problem of the processes of digitalization of religious consciousness are derived: competitive, substitutive and transformational. The first personifies the clash of traditional and non-traditional religious teachings in the network environment. The second shows how many practices of traditional religions change their form and sometimes content, moving into the digital space. The third reveals radical changes in key religious postulates, which forms a fundamentally new type of religiosity in cyberreligion. It is shown how with the introduction of digital technologies that have a heterarchical model of functioning, the perception of religion as an institution of a hierarchical model is transformed. As a result of the action of the factors considered, the key problem of the topic under study remains religious security. This issue is revealed in accordance with the highlighted levels of the problem of digitalization of religious consciousness. Possible measures are proposed to strengthen the security of religious consciousness in a dynamically developing digital society.

Keywords: digitalization, religion, religious consciousness, digitalization of religious consciousness, digital religion, cyberreligion.

Постановка

Діджиталізація світової культури торкнулася багатьох напрямків суспільної діяльності, у тому числі й релігії, як соціального інституту, у фокусі викликів модернізації світу ще наприкінці 20 століття. Згодом релігія пережила кілька етапів змін у сприйнятті віртуального світу. Якщо нові релігійні течії з ентузіазмом прийняли появу онлайн-простору, то традиційні спільноти віднесли до цифровізації та віртуалізації неоднозначно. З одного боку, мережа надавала новий майданчик для реалізації духовних практик, залучення аудиторії та проповіді, з другого – віртуальність таїла невідомість та навіть загрожувала підірвати релігійне знання. Сьогодні позиціонування окремих церков, конфесій, громад в онлайн-просторі не лише не викликає критики, а й активно пропагується

проблеми.

священнослужителями. Критики віртуальності опиняються у меншості і стають чи не вигнанцями у своїх спільнотах. Цифрова релігія стрімко розвивається: те, що у минулому здавалося неприйнятним у цій сфері, може стати її цілком найближчим майбутнім.

Актуальність наукової розвідки полягає в тому, що до початку епохи цифровізації соціокультурне середовище людини було відносно стабільним, і ідентичність формувалася завдяки взаємодії з іншими людьми, групами, культурами та релігіями. У фокусі сучасних історичних реалій України процес переосмислення та зміцнення ідентичності значно впливав на релігійні, соціальні, культурні, політичні та історичні зміни. У сьогоднішньому цифровому світі діджиталізація призводить до

виникнення так званої "множинної ідентичності". Така ідентичність змінюється або проявляється знову в різних контекстах.

Структурні зв'язки між різними спільнотами стають важливим елементом, що впливає на формування ідентичності в цифровому світі. Нові обряди та місцеві протиріччя ілюструють цей процес. Формування національних, етнічних та релігійних ідентичностей у контексті трансформацій глобальної духовної культури у цифровому середовищі значно пов'язане з впливом інформаційних технологій та засобів масової інформації. Враховуючи попередньо сказане ми вважаємо актуальним наше дослідження та цілком доречним аналіз можливих як позитивних так і негативних аспектів діджиталізації релігійного простору у фокусі стрімких духовних пошуків та сумнівів реципієнтів культури сьогодення.

Ступінь розробки проблеми.

Питання діджиталізації духовних векторів релігійної культури актуалізувалися для науковців Заходу ще в кінці минулого століття. Одним із перших дослідників у цій галузі був С. О'Лірі. Ще, у 90-х роках 20 століття він презентував свій досвід взаємодії з "онлайн-літургією". Далі концепцію цифровізації розробляла Х. Кемпбел, яка виділила чотири хвилі формування діджитал релігії. Як перший етап вона позначає виникнення суспільного дискурсу про "кіберрелігію" у 1990-х роках.

На другому етапі, у 2000-х роках, вже з'являються виважені оцінки існування та розвитку релігії у цифровому просторі. Третій пов'язаний із зворотним процесом – спробами запровадження віртуального релігійного світу в офлайн-релігію. Остання, четверта хвиля вивчає відносини між традиційним та цифровим релігійними просторами [3]. Специфіка комунікації у цифровому релігійному житті є центральним дослідницьким полем соціолога П. Чон. Її концепція стратегічного арбітражу показує адаптацію релігій до

плюралізму світоглядів у цифровому середовищі, це "поступова реструктурація ідентичності духовенства, що відмовляється від позиції керівників і мудреців і посередників та експертів, що приймають позицію, в медіації знань" [4: 111]. Так, релігійна інформація стає спільним продуктом духовенства та пересічних людей.

Істотний внесок у дослідження цифровізації релігії зробив К. Хелланд, який спробував визначити та виділити категорії релігії в Інтернеті. Він демаркував релігію онлайн та онлайн-релігію [7]. Перша є ієрархічно збудований потік інформації – трансляцію релігії на широку публіку. Друга – мережевий потік інформації, що створює умови для релігійної комунікації, трансляції суб'єктивного релігійного досвіду. Вивчаючи зазначену проблему також було зосереджено увагу на штудіюванні праць таких авторів, як Бертран Міллер (Bertrand Miller), Річард Доусон Аткинсон (Richard Dawson Atkinson), Роджер Еберт (Roger Ebert), Клів Баркер (Clive Barker), Род Хамбл (Rod Humble), які досліджували питання цифровізації світу у розрізі сучасних культурних та духовних трансформацій.

Результати дослідження. Діджитал реальність увійшла в усі сфери нашого життя, у тому числі – культуру та мистецтво. У сучасний період застосування інформаційних технологій у мистецтві та соціокультурному просторі визначає пошук нових підходів до питань якісних змін, підвищення цифрової грамотності населення. У всьому світі сьогодні відбувається цифрова трансформація, що, звичайно, тягне за собою глобальні зміни у культурі, мистецтві, а також способах творчого самовираження сучасної особистості. Незважаючи на залучення людства до віртуального світу, митці та споживачі здебільшого сходяться на думці, що живу творчість і живе спілкування з творами культури та мистецтва не замінить ніколи віртуальне повністю, адже живий, оффлайн-діалог

наповнює людину особливим почуттям задоволення, трепету, навіть катарсису чого неможливо досягти застосуванням інформаційних технологій, але реалії сьогодення вносять корективи, які є (хочеться нам чи ні) відлунням викликів метамодерну.

Формуються нові запити користувачів, з кожним роком вони стають все витонченішими, сміливішими, стаючи "викликом" як для розробників, так і для світу в цілому. Слід зазначити, що світ культури та мистецтва в сучасному світі набуває іншого вигляду та змісту. Віртуалізація різної інформації, активне впровадження штучного інтелекту, а також інших інноваційних технологій змінюють реальність і занурюють людину в інший світ, більш насичений, цікавий, приголомшливий, але в той же час більш зручний і доступний. Отже, інформаційні технології дозволяють змінювати соціально-культурний простір, способи інкультурації та соціалізації особистості.

Створюються нові проекти, які передбачають нові формати виставок, тематичних конференцій, навчальних програм, культурно-пізнавальних турів тощо. Головною метою цифрової трансформації сфери культури та мистецтва сьогодні є підвищення доступності, привабливості та ефективності за рахунок застосування інноваційних технологій. Завдяки цьому процесу відбуваються якісні зміни у взаємодії закладів культури та мистецтва, зокрема щодо роботи з молодим поколінням, оскільки ця вікова категорія населення найбільше залучена сьогодні до віртуального світу. Приміром, пріоритетним напрямом стає розвиток різних онлайн-ресурсів. Це дозволяє створювати унікальний контент під індивідуальні потреби кожної особистості, застосовувати нові формати творчості, створювати цікавий пізнавальний освітній контент. Усі ці інновації у комплексі дозволяють розкривати внутрішній творчий потенціал індивідуума, підвищувати рівень культури, прищеплювати естетичний смак молоді. Загалом, у

сучасному світі, цифровізація культури та мистецтва йде шляхом глибокої інтеграції у процес соціалізації та інкультурації молоді в умовах комфортного та вже звичного віртуального середовища. Усі ці новітні реалії є невід'ємним аспектом практично усіх векторів людської буттєвості, включаючи релігійні виміри духовної культури.

Сучасний світ не перше десятиліття перебуває під впливом процесів цифровізації, що охопили більшість сфер людської діяльності. Якщо багато сфер соціального життя досить органічно вбудовані в цифрову динаміку суспільства, то релігійна сфера і процеси її цифровізації все ще є предметом дискусії. Нині цивілізація втручається у суб'єктивні світи за допомогою цифрових технологій. У зв'язку з цим актуалізуються питання інформаційної, релігійної безпеки, захисту свідомості індивідуальної та колективної. Традиційні релігії, нові релігійні рухи, а також радикальні фундаменталістські релігійні течії, різні навколодуховні та навколопсихологічні концепції знаходять безліч послідовників у мережевому середовищі.

Релігійна культура та віртуальний світ стикнулися ще на початку 80-х років минулого століття. У той час, коли багаточисельні християнські громади почали об'єднуватися в чати, групи та форуми, де обговорювалися різні аспекти (теми) віровчення. Через кілька років, наприкінці 1980-х років, ввели термін "кіберцерква", під яким розуміють "сукупність усіх християн, взаємодіючих з використанням глобальних комп'ютерних мереж", а також "групу віруючих, пов'язаних з електронними зв'язками, які намагаються відтворити в кіберпросторі деякі аспекти звичайного церковного життя" [5: 256]. Перші "кіберцеркви" представляли собою окремі web-сайти з інформацією про релігійну групу життя, деякі з них могли забезпечити проведення спільного ритуалу (наприклад, читання молитви). З розвитком візуальних можливостей Інтернету (підкасти, інтерактивні

елементи, аудіо та відео) релігійні сайти стали імітувати реальні служби, повторювати церковні обряди, включаючи духовне мистецтво [2: 1].

Відносно швидка адаптація християнства до Інтернету пов'язана з досвідом "телевангелізму", в основі якого лежали християнські проповіді по телебаченню. Завдяки телевангелізму багаточисленні проповідники (в основному в США) перетворилися на "харизматичних релігійних лідерів з широким громадським визнанням" [3: 5]. Телевангелізм був першопричиною поширення кіберцерков, а телебачення – першим засобом масової комунікації, яке розглядалося релігійними діячами в якості "інструменту для досягнення своїх цілей" [2]. В онлайн-просторі "люди мають найбільшу свободу експериментувати та розвивати свої погляди щодо ролі Інтернету в релігійній ритуальній життя" [8: 31].

У 1993 році. Х. Рейнгольд, підтверджуючи безмежні можливості віртуального простору, опублікував на одній з онлайн-"досок" наступне оголошення: "Створіть власну релігію", яке цілком відповідало викликам новітньої епохи віртуальної культури Інтернет сприяв розквіту нових світоглядних парадигм, багато з яких могли існувати виключно у віртуальному середовищі. "Мережеві" віровчення стали називати кіберрелігіями: за словами Х. Кемпбелл, подібна "релігійна практика, звільнена від традиційних обмежень і шаблонів, щоб її можна було переосмислити за межами екрану" [2: 1]. Ми можемо розглядати цифрову релігію як міст, який об'єднує і розширює релігійні практики та простори в Інтернеті в різних релігійних контекстах. Злиття нових і вже усталених уявлень щодо релігійної практики означає, що цифрова релігія має риси як онлайн-культури (такі як інтерактивність, конвергенція та контент, створювана аудиторією), так і традиційної релігії (включаючи зразки вірувань і ритуалів, пов'язані з історично існуючими спільнотами) [2: 2].

До кінця XX ст. Інтернет-простір був переважно текстовим середовищем, тому релігійна аудиторія збиралася в мережі швидше для комунікацій, ніж для вдосконалення будь-яких таїнств. Завдяки інтерактивності та візуальності релігійні сайти стали перетворюватися в простір для здійснення обрядової практики, молитов та проповідей. У 2000-х роках попит користувачів на релігію в мережі був високий: в 2004 р. в інтернеті нараховувалося близько 51 мільйона сторінок, присвячених релігіям, 65 мільйонів web-сторінок, присвячених церквам; у цей період 83 мільйони web-сторінок містили слово "Бог" (це значно переважало кількість вживання в мережі таких слів, як "комп'ютер", "секс", "політика") [9: 30].

У розрізі нашої проблеми хотілося б підкреслити, що аналіз процесів діджиталізації релігійної культури дозволяє виділити три рівні цієї проблеми. Перший рівень – конкурентний, полягає у створенні великої конкуренції між традиційними релігійними вченнями та альтернативними концепціями, серед яких – нова релігійна свідомість, теософічні, астрологічні, магічні, навколопсихологічні точки зору, що пропонують свій погляд на духовний світ. Вихід релігії у цифрову сферу зустрічається з плюралізмом альтернативних думок, що створюють потужну конкуренцію та боротьбу за своїх віртуальних парафіан. Тому, цифровізуючись, релігійні організації змушені відстоювати власне вчення, вдаючись до популярних форм інтернет-активності, до яких належать створення сайтів, форумів, відеоблогів, різних програм, систематичне ведення прямих ефірів/ трансляцій, позиціонування своєї організації практично у всіх соціальних мережах. Цифрове середовище створює можливість формування нових світоглядів, як писала Х. Кемпбелл, така "релігійна практика звільнена від традиційних обмежень і шаблонів, щоб її можна було переосмислити за межами екрану" [2: 1].

Перераховані вище напрямки органічно вбудовані у віртуальний простір, їх онлайн-діяльність успішно розвивається, багато з них є комерційними організаціями, що володіють навичками маркетингу та піару. Серед позитивних моментів цифровізації – знайомство широких соціальних верств із філософсько-релігійними системами різних конфесій. Мінусом цього зрізу цифровізації релігійного життя є можливість потрапити під вплив течій, що сильно відрізняються від існуючих світових релігій, включаючи такі, що ведуть екстремістську та підривну діяльність по відношенню до держави та суспільства. Другий рівень проблеми – альтернативний (заміняючий), проявляється у заміненні традиційних релігійних практик на релігійні практики онлайн, і навіть у певному спотворенні змісту релігійних навчань внаслідок їхнього переходу у мережеве середовище. Постає дискусійне питання про те, що втрачає релігія і що вона набуває, переміщуючись до Інтернету.

Релігійний простір має справу не лише з тлумаченням та сприйняттям релігійного вчення, але й з практиками, пов'язаними з речовими та енергетичними компонентами. Присутність у храмі, зіткнення з матеріальною релігійною атрибутикою, особисте спілкування з духовенством створюють якесь енергетичне релігійне поле, яке важко замінити в дистанційному режимі. Прикладом може бути одне з важливих таїнств православної церкви – обряд причастя, який уособлює певною мірою енергетичний процес. Віртуальною альтернативою йому служить причастя онлайн, за якого миряни використовують свою їжу. Питання користі таких дистанційних релігійних практик залишається відкритим. Це свого роду духовний виклик, що розкриває глибину віри та ступінь релігійної дисципліни людей, які звикли як до емоційного, так і до практичного посередництва в особі церкви. Так, релігійні практики онлайн можуть бути якимось дзеркалом відношення до

власної віри для кожної людини з певною конфесійною ідентичністю.

Потрібно сказати, що цифрова релігія приносить свій компонент, так необхідний сучасній віруючій людині – це усвідомленість виконуваних ритуалів, свідомий підхід до релігійного вчення. Третій рівень проблеми релігійної цифровізації – трансформаційний, полягає у повній трансформації релігії як такої та її основ через створення принципово нової кіберрелігії трансгуманістичного типу. Йдеться вже не про функціонування релігійних інститутів онлайн, а про створення принципово нової цифрової релігії, де такі фундаментальні релігійні категорії, як життя, смерть, тіло, душа осмислюються інакше. Найбільш яскраво подібна модель проявляється у теоріях трансгуманізму, де роздуми про людське безсмертя неминуче перетинаються з релігійним початком [8].

В. Бейнбрідж, американський соціолог релігії, відстоював можливість існування цифрової технорелігії, яка згодом зможе виявитися більш затребуваною, ніж традиційні релігії [1]. За допомогою перенесення людської свідомості в цифровий вимір, відтворення аватарів померлих людей, генерації безлічі світів, можливості контактувати з позаземними цивілізаціями релігія набуде форми космополітизму і включатиме нову етику [10]. Подібна ситуація може статися з моделлю релігії, тобто її трансформацією поза звичним фізичним простором. Набуваючи нових якостей, відмінних від якостей своєї "вихідної" версії, онлайн-релігія може незворотно поміняти свої підстави. Формується принципово нова релігійна свідомість людства, у якій поступово втрачається відмінність профанного і сакрального [5: 260]. Виходячи з цього, релігійна безпека в сучасному цифровому світі набуває істотного значення.

Таким чином, експліковані рівні процесів та проблем діджиталізації релігійної культури висвітлюють специфічні особливості цифровізації релігійної свідомості, яка має великий вплив на національну та етнічну ідентичність, на емоційне та ментальне

життя особистості. Все це посилює проблеми безпеки духовної релігійної приватності, небезпеки міжетнічних, міжконфесійних конфліктів, спотворення релігійної свідомості та морально-етичних основ особистої культури, а також культури суспільної в цілому. Виявлені, вищевказані, процеси та проблеми ми, маємо на меті використати у фокусі можливого вирішення їх, беручи до уваги стрімкі діджитал процеси світової культури сьогодення.

Так, конкурентний рівень розкриває фактори впливу цифровізації на безпеку існуючих релігій (зовнішні фактори). На цьому рівні особливо актуальними є проблеми втрати традиційними релігіями своїх парафіян, релігійний маркетинг в особі навколорелігійних та псевдорелігійних рухів, що підривають моральний статус релігії в принципі, а також можливість релігійного екстремізму через збільшення масштабу світоглядного плюралізму. Альтернативний рівень показує внутрішні чинники впливу цифровізації релігійної свідомості релігійну безпеку. Він полягає у можливості втрати деяких релігійних практик, що забезпечують більш тісний зв'язок людини з релігійними організаціями, священством, що діє, контакти з якими приносять віруючим психологічну стабільність і впевненість у виборі конфесійної ідентичності.

Найбільш гостро постає проблема релігійного фундаменталізму та екстремізму внаслідок появи широкого спектру суб'єктивних інтерпретацій певних релігій, що розмиває межі між Святим Письмом та його особистим розумінням, що транслюється в маси. На трансформаційному рівні розкриваються як внутрішні, так і зовнішні чинники впливу цифрових технологій на релігійну безпеку. Формується проблема, пов'язана не з боротьбою традиційних релігій за свої цінності та втратою релігійних посередників та релігійних ритуалів, а з фундаментальним перетворенням релігійності загалом, її глобальної етики та принципів, властивих багатьом релігійним напрямкам. Перспективи

боротьби з цим процесом бачаться в активізації міжрелігійного співробітництва та підвищення рівня спільного конфесійного соціального служіння [12: 790]. Подібні заходи показують незамінність та значимість релігії офлайн в обговоренні існуючих релігійних цінностей, вирішенні багатьох соціальних питань.

Таким чином, цифровізація істотно впливає і на форми, і на зміст релігійної свідомості. Цифрові системи представляють гетерархічну (мережеву) модель функціонування, а релігія тривалий час залишалася в ієрархічній моделі. З використанням цифрових технологій зникають грані ієрархічного устрою релігійної організації. При цьому суттєво змінюються основні принципи, закладені у відносинах релігії та віруючих людей. Подібні трансформації можна помітити у вищеписаних релігійних практиках онлайн, де між духовною особою, представником певної конфесії, і віруючою людиною утворюється посередник у вигляді цифрового простору [12].

Таким чином, порушується момент сакрального усамітнення, довіри та відвертості. Гетерархічна модель також властива новим релігійним рухам, які, використовуючи цифровізацію, вдало заповнюють собою релігійний простір, що трансформується. У цьому сенсі цифровізація релігійної свідомості можна порівняти з кризовими моментами в історії людства, такими як війни та революції, при яких релігія слабшала і на світоглядну арену виходили езотеричні та магічні культи, властиві переважно новим релігійним рухам. Серед факторів підвищення релігійної безпеки зазначимо різні міжрелігійні конференції, культурно-релігійні організації. У нашій країні на державному рівні сформовано та діє Державний орган України з питань релігій (Всеукраїнська наукова конференція "Державний орган з питань релігій в Україні: історія та сучасність"), націлений на обговорення та вирішення міжрелігійних та соціальних проблем країни. Також, варто згадати Державну службу України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС), що, у свою чергу, є

центральним органом виконавчої влади, який формує та реалізує державну політику у сфері релігії.

У фокусі сучасної України як поліконфесійній державі міжрелігійний діалог є обов'язковою умовою мирного співіснування релігійних груп та етносів. Досить високий рівень міжрелігійного діалогу поступово утворює спільне релігійне поле, у якому релігії перебувають у відносинах співробітництва та спільного розвитку. Для того, щоб особистість могла ефективно та критично протистояти потоку псевдорелігійної інформації у цифровому просторі, необхідно розвивати релігійну освіту та власне мислення. Для підвищення релігійної освіченості рекомендується запровадження нових освітніх курсів без акцентування на конкретному релігійному вченні, але які базуються на політиці поліконфесійного світу. Інформація про основні принципи та смисли світових релігій, їх історію розвитку та зв'язки з іншими сферами суспільного буття – найважливіші розділи для вивчення. На рівні вищої школи мета подібних курсів полягає також у ознайомленні студентів із процесами релігійної глобалізації, забезпеченні розуміння ними сучасних глобальних релігійних процесів стосовно свідомості людини [11].

Це передбачає вміння вибудовувати причинно-наслідкові зв'язки між різними глобальними процесами та релігійною сферою буття, вміння зіставляти системи релігійних навчань та застосовувати системний підхід для осмислення та переосмислення релігійної культури у фокусі стрімких трансформаційних процесів цифрової реальності сьогодення.

Висновки. Спостерігаючи очевидцем фантастичні наукові винаходи, будучи у центрі стрімких

культурних та соціальних трансформацій, ми бачимо, що діджиталізація якісно модернізує мистецтво та різноманітні вектори культури. Але існує й інший бік медалі. Важливим аспектом у цьому напрямі є аналіз проблемних питань, які необхідно вирішувати поетапно під час здійснення стратегії цифрової трансформації. Це дозволить виявляти недоліки та своєчасно їх усувати, у фокусі нанотехнологічних рухів, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню цифрової грамотності сучасного індивіда у фокусі викликів та трендів сучасного світу метамодерну.

Впровадження інноваційних рішень та практик цифровізації, поступовий перехід на вітчизняні інформаційні технології та обмін передовим досвідом допоможуть у майбутньому вдосконалювати соціокультурний простір та максимально задовольняти потреби населення, але питання які виникають у розрізі цифровізації релігійної культури стають дедалі гострішими зважаючи на духовні тренди, виклики та реалії мультикультурного простору. Незворотні процеси діджиталізації динамічно розвиваються і набувають все більшої значущості для релігійного життя та релігійної культури на індивідуальному, глобальному, національному рівнях і вимагають подальшого дослідження, формування адекватних теоретичних уявлень про ці процеси, тенденції, можливі ризики та їх попередження у практиці релігійного життя. Впливаючи на суб'єктивний світ людини і вносячи до нього свої корективи, цифрові технології призводять до фундаментальних змін у свідомості людства, що особливо помітно відбивається на сферах життя, які мають безпосередній вплив на релігійні орієнтири та духовну культуру людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bainbridge W. S. Religion for a Galactic Civilization 2.0. URL: <http://giulioprisco.blogspot.com/2009/08bill-bainbridges-religion-for-galactic.html> (дата звернення: 20.01.2026).
2. Campbell H. A. Introduction. The Rise of the Study of Digital Religion. *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. 2013. P. 1–21.
3. Campbell H. A. Surveying Theoretical Approaches Within Digital Religion Studies. *New Media Soc.* 2017. Vol. 19. № 1. P. 1–10.

4. Cheong P. H. Authority. *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. 2013. P. 72–87.
5. Garner S. Theology and the new media. *Digital Religion. Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. 2013. P. 251–265.
6. Gray P. Realizing Strategic Value through Center-Edge Digital Transformation in Consumer-Centric Industries. *MIS Quarterly Executive*. 2013. № 12 (1). P. 115–117.
7. Helland C. Digital Religion. *Handbook of Religion and Society*. 2016. P. 177–196.
8. Helland C. Ritual. *Digital Religion. Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. 2013. P. 25–40.
9. Horst H., Miller D. The Digital and the Human: A Prospectus for Digital Anthropology. *Digital Anthropology*. 2012. P. 3–35.
10. Miller B., Atkinson R. Raising European productivity growth through ICT. *The Information Technology & Innovation Foundation*. 2014. URL: <https://www2.itif.org/2014-raising-eu-productivity-growthict.pdf> (дата звернення: 05.01.2026).
11. Sokolovskyi O., Kobetiak A., Melnychuk M., Chaplinska O. Reconstruction of the Religious Paradigm in the Modern Globalized World. *WISDOM*. 2021. Vol. 18. № 2. P. 153–160.
12. O'Leary S. D. Cyberspace as Sacred Space: Communicating Religion on Computer Networks. *J. Am. Acad. Relig.* 1994. Vol. 64. № 4. P. 781–808.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bainbridge, W. S. Religion for a Galactic Civilization 2.0. URL: <http://giulioprisco.blogspot.com/2009/08bill-bainbridges-religion-for-galactic.html> (last accessed: 20.01.2026) (in English).
2. Campbell, H. A. (2013). Introduction. The Rise of the Study of Digital Religion. *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. P. 1–21 (in English).
3. Campbell, H. A. (2017). Surveying Theoretical Approaches Within Digital Religion Studies. *New Media Soc.* Vol. 19. № 1. P. 1–10 (in English).
4. Cheong, P. H. (2013). Authority. *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. 2013. P. 72–87 (in English).
5. Garner, S. (2013). Theology and the new media. *Digital Religion. Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. 2013. P. 251–265 (in English).
6. Gray, P. (2013). Realizing Strategic Value through Center-Edge Digital Transformation in Consumer-Centric Industries. *MIS Quarterly Executive*. № 12 (1). P. 115–117 (in English).
7. Helland, C. (2016). Digital Religion. *Handbook of Religion and Society*. P. 177–196 (in English).
8. Helland, C. (2013). Ritual. *Digital Religion. Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. P. 25–40 (in English).
9. Horst, H., Miller, D. (2012). The Digital and the Human: A Prospectus for Digital Anthropology. *Digital Anthropology*. P. 3–35 (in English).
10. Miller, B., Atkinson, R. (2014). Raising European productivity growth through ICT. *The Information Technology & Innovation Foundation*. URL: <https://www2.itif.org/2014-raising-eu-productivity-growthict.pdf> (last accessed: 05.01.2026) (in English).
11. Sokolovskyi, O., Kobetiak, A., Melnychuk, M., Chaplinska, O. (2021). Reconstruction of the Religious Paradigm in the Modern Globalized World. *WISDOM*. Vol. 18. № 2. P. 153–160 (in English).
12. O'Leary, S. D. (1994). Cyberspace as Sacred Space: Communicating Religion on Computer Networks. *J. Am. Acad. Relig.* Vol. 64. № 4. P. 781–808 (in English).

Receive: January 21, 2026
Accepted: February 14, 2026